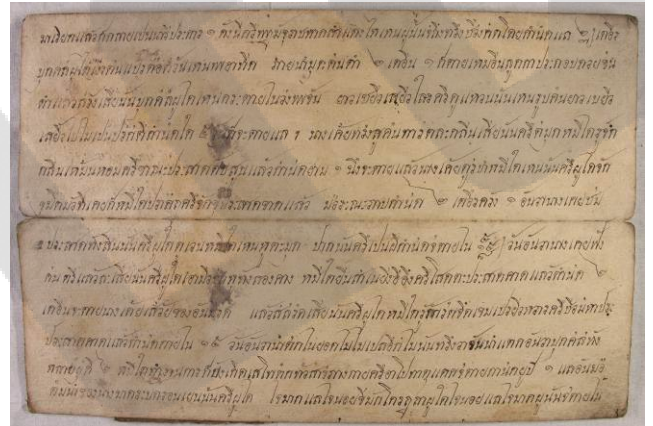

คัมภีร์มรณญาณสูตร

ดอกรัก พยัคศรี^๑

1. รหัสเอกสาร (Identifier Number)	NPT004-032
2. ชื่อเรื่อง (Title)	คัมภีร์มรณญาณสูตร
3. หมวดเรื่อง (Subject)	ตำราเวชศาสตร์
4. สถานที่สำรวจ (Location)	พิพิธภัณฑสถานบ้านตลาดน้ำวัดลำพญา อ.บางเลน จ.นครปฐม
5. สถานที่ทำสำเนาดิจิทัล (Digitization Location)	พิพิธภัณฑสถานบ้านตลาดน้ำวัดลำพญา อ.บางเลน จ.นครปฐม
6. ชื่อผู้สร้าง	ไม่ปรากฏ
7. วันที่ทำสำเนาดิจิทัล (Date)	27/12/2554
8. ประเภทของเอกสาร (Type)	สมุดไทยขาว
9. จำนวน (Format of original)	1 เล่ม, 39 หน้า
10. ขนาดของเอกสาร (Size of original)	12x36x2.3 ซม.
11. รูปแบบไฟล์เอกสาร (Digital Format)	image/jpg
12. อักษรที่ใช้บันทึก (Script)	ไทย
13. ภาษาที่ใช้บันทึก (Language)	ไทย, บาลี
14. สภาพเอกสาร (Condition)	ชำรุด
15. คำสำคัญ (Keyword)	มรณญาณสูตร, นิमितคนใกล้ตาย, ฉันทศาสตร์, ปริศนาธรรม
16. ภาพประกอบ (Illustrator)	

^๑ นักวิชาการ งานพัฒนาฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

คัมภีร์มรณญาณสูตร เป็นคัมภีร์ที่กล่าวเกี่ยวกับการรับรู้หรือนิมิตของบุคคลก่อนที่จะตาย ซึ่งอยู่ในคัมภีร์ฉันทศาสตร์ หมวดตำราเวชศาสตร์ สำหรับคัมภีร์มรณญาณสูตรในฉบับพิพิธภัณฑสถานบ้านตลาคมน้ำวัดลำพญาณี เป็นเรื่องปริศนาธรรมที่ได้เปรียบเทียบให้ชีวิตคนเป็น “นางจิตตกุมารี” โดยมีความตายเป็น “พญามัจจุราช” ที่ต้องการอยากได้นางจิตตกุมารีมาอยู่กับตน จึงให้เวลาคือ “นางกาล” มากระทำเล่ห์กลล่อลวงนางจิตตกุมารี เมื่อไม่ได้ผลจึงให้โรคร้ายคือ “นางโรคพยาธิ” มาล่อลวงและแนะนำให้พญามัจจุราชส่งธาตุทั้งสี่ไปปรากฏสำแดงกายต่างๆ นานาให้นางจิตตกุมารีได้เห็นเพื่อให้นางมาพบพญามัจจุราชโดยเร็ว ซึ่งก็คือการตายนั่นเอง

การปรากฏสำแดงกายของพญามัจจุราชก็ดี นางกาลก็ดี นางโรคพยาธิก็ดี หรือธาตุทั้งสี่ก็ดี ที่ทำให้นางจิตตกุมารีเห็นนั่นคือ “นิมิตของคนใกล้ตาย” หมายความว่า คนที่อายุมากใกล้ตายก็ถูกนางกาลมาปรากฏสำแดงกายให้เห็น คนที่เป็นโรคร้ายก็ถูกนางโรคพยาธิสำแดงกายให้เป็น คนที่ธาตุทั้งสี่ในร่างกายไม่ปกติก็จะถูกธาตุทั้งสี่สำแดงกายให้เห็น เป็นรูปร่างต่างๆ เป็นปรากฏการณ์ต่างๆ

นิมิตต่างๆ เหล่านี้ คนในอดีตทราบได้อย่างไร ถึงได้มีการจดคัดลอกเป็นคัมภีร์ขึ้นมา คำตอบนี้ได้มีผู้ตอบไว้ในคอลัมภ์ “เวชบุจฉา” ในวารสารวิเศษ เล่ม ๖ แผ่นที่ ๔๑ วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ เดือนสิงหาคม รศ. ๑๑๐ จากเว็บไซต์หนังสือเก่าชาวสยาม www.sac.or.th/databases/siamrarebooks/

โดยมีคำถามว่าคัมภีร์ของหมอไทยจะเชื่อถือได้อย่างไรเมื่อไม่มีเครื่องมือเครื่องมือมาตรวจสอบ ซึ่งก็มีการตอบว่า คัมภีร์ของหมอไทยอย่าง คัมภีร์มรณญาณ เกิดจากการตรวจสอบโดยการสังเกต การจดจำ จากการรักษาคนไข้หลายคนๆ หลายๆ กรณี จึงทำให้เกิดความรู้ และจดลงเป็นคัมภีร์ ซึ่งในปัจจุบันก็ยังหาข้อมูลมาหักล้างความรู้ในคัมภีร์นั้นไม่ได้ จึงได้ให้เป็นการเรียนสำหรับแพทย์ต่อไป

เวชบุจฉา ต่อแผ่นที่ ๔๐ หน้า ๔๘๐

ถาม ขอบกล ๆ หมอชนิดใดที่เขาเป็นผู้รู้ เขารู้ได้ด้วยเหตุใด

ตอบ หมอที่เขาเป็นผู้รู้นั้น มักเป็นหมอที่เรียกว่า “ วิญญูแพทย์ ศิกขแพทย์ สัมพันธแพทย์ ” ยังไรเล่า ที่รู้นั้นเขารู้ได้ด้วยชำนาญในคัมภีร์ซึ่งชื่อว่า “ มรณสูตร มรณญาณ ”

ถาม บ้า ท่านอ้างเอาคัมภีร์ขึ้นพูดแล้ว คัมภีร์ของหมอไทย ๆ ดูเลื่อน ๆ อยู่นี้ ข้าพเจ้าสงสัยอยู่หมายความว่าเครื่องมือเครื่องมืออะไรตรวจสอบเป็นหลักฐานเล่า ทาว่าเราสวดไปตามคัมภีร์ดอกหรือ

ตอบ อ้าว พูโห่ ๆ ท่านประมาทคัมภีร์ของหมอไทย ๆ เสียแล้ว คัมภีร์นั้นมาจากไหนท่านรู้ไหมคัมภีร์ก็มาจากความตรวจสอบจดจำนั่นเอง คือคนแต่ก่อน ๆ ที่เขาเป็นผู้ชอบใจพยาบาลไข้ หรือจะว่าชอบเล่นรักษาไข้ก็ตามเขาได้สังเกตอาการไข้ว่าเป็นอย่างนั้นแล้วต้องตาย เป็นอย่างนี้กี่วัน ๆ ถึงตายแล้วก็จดลงไว้ในสมุดเพื่อจะมีให้ลืม จึงสังเกตตรวจสอบคนหลัง ๆ ต่อไปอีกเล่า ก็เห็นอาการและความเป็นไปเช่นกันแทบทุกคน ๆ จึงได้งานลงในใบลานยกเป็นคัมภีร์ขึ้น ให้ชื่อว่า “ คัมภีร์มรณญาณ ” ประสงค์จะให้ถาวรไปสิ้นกาลนาน แล้วจะได้เป็นนิทศนะตัวอย่างแห่งคนอันจะเกิดภายหลัง ซึ่งรักเล่นรักษาโรคคือเป็นหมอ คนเกิดภายหลังได้เห็นตำรานั้นเข้าจึงสังเกตตรวจสอบดู ก็เห็นเที่ยงแท้ประจักษ์ตามคัมภีร์ที่กล่าวไว้ จะจับปดของคนโบราณว่าจดลอกไว้ก็ไม่ได้ คัมภีร์นี้จึงได้สืบเนื่องมาหลายชั่วบรรพบุรุษย์ จนชั้นคนในปัจจุบันนี้เขาก็ได้ตรวจสอบอยู่เสมอ ก็ยังจับปดของคนโบราณไม่ได้ เพราะเช่นนั้น คัมภีร์นี้จึงได้ตั้งอยู่เป็นแพทยศาสตร์ สำหรับให้แพทย์ได้ศึกษา ถ้าเป็นถ้อยคำที่ไม่จริงแล้วจะดำรงอยู่ได้และหรือ เขาก็คงจะเผาไฟเสียเป็นแท้ นี่การตรวจสอบกับท่องคัมภีร์ก็ตรงกันจึงได้เป็นหลักฐานอยู่ ท่านอย่าเพ่อประมาทตำหรับตำราของไทย ๆ ก่อน ที่ยังเปนแบบอย่างแม่นยำได้จริงมีอยู่ไป

เนื่องจากคัมภีร์มรณธรรมสูตรฉบับพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านตลาดน้ำวัดลำพญานี้มีข้อความที่ชำรุดและไม่ชัดเจนอยู่หลายแห่ง ผู้ปริวรรตจึงได้นำคัมภีร์มรณธรรมสูตร ฉบับเฉลยศักดิ์ของ หอสมุดแห่งชาติมาเทียบเพื่อให้ได้เนื้อความที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น ซึ่งในฉบับหอสมุดแห่งชาตินั้นเขียนด้วยลายมือที่สวยงามและมีการสะกดคำที่ดีกว่าฉบับพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านตลาดน้ำวัดลำพญา โดยเฉพาะ คาถาภาษาบาลีที่เขียนได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ นอกจากนี้ยังมีเนื้อเรื่องที่ยาวกว่าและครบถ้วนสมบูรณ์มากกว่า

หน้าต้น

นมัตลิตตวา ภาทั้นจะ ทำมันจะ สักคันจะ ตังโลกะนาถัง จะสร้างตังวัดเทพุริตตตะมังอะปะจะอะหังชิวโกมารัง อะ
 ภาตียัมระระ.....^๒ ทุกขสุกตังมะหาพัฑรูปัง ภควโตปะมกขังหะมะสิวังเอาหังอุจะตตีติ อะหัง อันว่าข้า.....มีนามชื่อโกมาพัฑ
 แพทย์ นมัสลิตตวา ถวายนมัสการแล้ว พัดพันจะซึ่งสมเด็จเจ้าก็ตี ทำมันจะ.....พระพุทเจ้าก็ตี สักคันจะซึ่งพระอริยสงฆ์เจ้าก็ตี
 โลกนาถังวันทีฟั้งแกโลก อะปะจะ อนึ่งโสด อะหัง อันว่าข้า สุกตัง ได้สดับรับฟังแล้ว ทำมะเทศะนัง ซึ่งธรรมเทศนา ภควโต ปมุก
 ขัง จำเพาะพระ...สมเด็จเจ้าพระพุทเจ้า สัน...อันเป็นครูแกโลก ปุริสุตตะมัง พระองค์เป็นมหาบุรุษอันประเสริฐ อปะจะ อนึ่งโสด
 มะยา อันข้า ภาตีย กล่าว มะระณะยานะสุตตัง ซึ่งคัมภีร์มรณญาณสูตร เทวะทุดตุดตัง ทรงมหาพุฑรูปัง สักเคปะทะ โดยสังเขป
 เวชทีโย อันเพศ ทั้งหลาย วินออุหิ ฟังรู้ เอวัง ดังนี้ ภควา สมเด็จเจ้าพระผู้มีศรีโรสภา กะรุณา วียะสัดเต ทรงพระมหากรุณาแกสัตว
 โลกทั้งปวง เทเสสิ ตรัสพระธรรมเทศนาโปรดสัตวไว้ อิติโม อิมินาปะกาเรน ด้วยประการดังนี้แล^๓ ๖๑๖

ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

๑ นมสสุตวา พุฑธลจ ธมมลจ สักลจ โลกนาถัง สุตถารวนเธ ปุริสุตตัม อปีนามชิวโกนาม อภาภิมรณณญ
 สุตตเตว ทุดตุดตุดต มหาพุฑรูปัง ภควโคปมุกข์ มนสิการี เอาเมวอหัง วุขามิติ ๖๓๖

๑ อหัง อันข้า ชิวโกนาม ผู้ชื่อว่าชิวะกะโกมาพัฑ นมสสุตตวา ถวายนมัสการแล้ว พุฑธลจ ซึ่งสมเด็จเจ้าพระพุทเจ้า
 ก็ตี ธมมลจ ซึ่งพระเนาโลกุฎธรรมเจ้าก็ตี สักลจ ซึ่งอักษฎาจารย์สงฆ์เจ้าก็ตี อปีนาม แม่อนึ่งโสด วุนเท ฟั้งไหว้ โลกนาถัง
 ซึ่งพระเจ้านันเป็นทีฟั้งแกโลกทั้งหลาย สุตถารัง อันเป็นบรมครูแกโลก ปุริสุตตัม พระองค์เป็นบุรุษราชอันประเสริฐ อภาภิม
 จักตคตัง มรณญาณสุตตัม ซึ่งพระคัมภีร์มรณญาณสูตร เทวะทุดตุดตุดต เป็นเทวะทุดตุดตุดต มหาพุฑรูปัง ซึ่งมหาพุฑรูปัง วุขามิ
 จักกล่าว สักเคปะทะ โดยสังเขปแต่ย่อ เวชทีโย อันแพทย์ทั้งหลาย วิญญูญัย ฟังรู้ เอวัง ด้วยประการดังนี้แท้จริง

ภควา อันว่าองค์สมเด็จเจ้าพระผู้มีพระภาคย์เป็นอันงาม มหาการุณิกโก ประกอบด้วยพระกรุณาแกสัตวโลกทั้งหลาย
 เทเสสิ พระองค์ตรัสเทศนาไว้ อิติโม อิมินาปะกาเรน ด้วยประการดังนี้

ยังมีราชธิดาผู้หนึ่งทรงพระนามกรชื่อว่านางจิตกุมารี นางนี้เอาปฏิสนธิในไม้รัง ครั้นจำเนียรนานมาพฤกษาแตก
 สาขาเป็น ๕ กิ่ง ก็มีปัญจอินทรียิปราสาท สำหรับบุญนางอันโอกาส มีหงส์ปราสาทอันหนึ่งนางเคยเมื่อฤดูร้อนเย็นอันผาสุก
 ปราสาทอันหนึ่งเป็นนางสวยโกษนาหารอันมีรส ปราสาทอันหนึ่งปรากฏสำหรับนางทรงสุคนธ์ ปราสาทอันหนึ่งนางฟัง
 ดุริยดนตรี มีธงไชยประดับด้วยพรวนทองแขวนไว้ช่องแกล^๔ เป็นเนื่อง ประหนึ่งมีช่องแกลยนต์^๕ เปิดปิดสำหรับดูระบำพนักงาน
 ประจำชาติกันผมแผ่ธูลีมิให้เศร้างหมอง มีประตูแห่งหนึ่งสำหรับไขดินแลหยากเยื่อ^๖ ประตูหนึ่งสำหรับไขสุลธารา พหุโยธา
 นางมีรัพลเป็นอันมาก นางเคยหุงข้าว เอาสุบมาเดินไฟอยู่มิขาด ไฟก็ลุก ข้าวก็ปลิ้นสุก ได้เลี้ยงรัพลทุกวันมา

เอโก ราชา ยังมีพระยาองค์หนึ่งทรงพระนามกรชื่อว่า มัจจุราชขบพิตร ท้าวเธอได้ทัศนการเห็นนางจิตกุมารี กลิ้ง

^๒ เอกสารลบลือน อ่านไม่ได้

^๓ เนื้อความในย่อหน้านั้นเป็นการแปลร้อยภาษาบาลี โดยขึ้นต้นประโยคเป็นภาษาบาลี แล้วแปลเป็นภาษาไทย ร้อยไปเรื่อยๆ แต่
 ภาษาบาลีในย่อหน้านั้นมีอักษรวิธีการเขียนแบบ “ถ่ายทอดเสียง” หรือเขียนตามเสียงที่ได้ยิน ซึ่งมีได้ยึดถืออักษรวิธีตามกฎเกณฑ์ในภาษาบาลี
 เช่น *โลกะนาถัง* เขียนตามอักษรวิธีภาษาบาลีจะเป็น *โลกนาถัง* เป็นต้น ส่วนในฉบับหอสมุดแห่งชาตินั้น ได้เขียนภาษาบาลีตามอักษรวิธีอย่าง
 ถูกต้อง ดังนั้นผู้ปริวรรตจึงยกทั้งข้อความในฉบับหอสมุดแห่งชาติมาแสดงเปรียบเทียบ.

^๔ ช่องแกล - อ่านว่า ช่องแกล แปลว่า หน้าต่าง.

^๕ ช่องแกลยนต์ คือ หน้าต่างที่เปิด-ปิด อัตโนมติ.

^๖ เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว, มูลฝอย.

ออกไปให้นางเห็น ก็มีพระทัยจะใคร่ได้นาง จึงมีเสาวนาการสั่งนางชราไปพิฆาตเกล้าโลมขนนางให้ไปหาเธอนั้น นางชรารับเสาวนาการไปพิทักษ์รักษาขนนางอยู่ทุกวันทุกเวลา มิได้ขาด นางจิตกุมารีได้เชื่อฟังนางชรานี้หามิได้

เมื่อนานมาพระยามัจจุราช จึงใช้นางโรคาพยาธิไปโลมนางจิตกุมารีด้วยกลอุบายต่างๆ อีกพวกหนึ่งเล่า แล้วให้นางพยาธิเอาปลวกไปปล่อยเข้าที่ต้นไม้ซึ่งนางจะอยู่นั้นให้กัดไม้ให้ผู้เป็นโพรงยับเยิน ครั้นไม้ผุแล้วเมื่อใด นางก็มาหาเราเมื่อนั้น นางโรคาพยาธิรับพระเสาวนาการก็ทำตามรับสั่ง ครั้นนางโรคาพยาธิเข้าทำสนธิด้วยนางจิตกุมารี เอาปลวกเข้าปล่อยไว้ดังนั้น บรรดาโภชนาหารการในที่อยู่แห่งนางจิตกุมารี เมื่อนางราชโรคาพยาธิเขาอยู่เป็นเจ้าเรือนใดแล้ว กาลในที่อยู่แห่งนางนั้น กระส่ำกระส่าย ปลวกก็แพร่พรายกัดไม้เป็นโพรงยับเยิน ครั้นที่อยู่มิเป็นการปกติแล้วนางก็ดำริแปรใจจากสถานทีนั้น

นางราชโรคาพยาธิ ย่อมรู้แรงอชฌาศัยแห่งใจนางจึงจางข่าวสารไปถึงพญามัจจุราช(ได้)ให้มนตรีตัวดีที่มีอิทธิฤทธิ์ นิรมิตตนให้นางเห็นต่างๆ ถ้านางเห็นเมื่อไหร่นางก็จะครวญใคร่ถึงท่านเมื่อนั้น

จึงว่า โยธามนตรี มาสำแดงรูปขาวกลมกลมกลิ้งออกไปในนางประการหนึ่ง แล้วใช้ เตโชมนตรี มาสำแดงจักร์คมีสี เหลืองจตุรัส ออกไปที่หน้าแห่งนางให้เห็นประการหนึ่ง จึงใช้ให้ อาโภาตุมนตรี มาสำแดงให้เห็นสีเขียวดังลูกผักปลัง^๗ ลูกมะม่วงกลมกลิ้งออกไปให้นางเห็นประการหนึ่ง จึงใช้ให้ ปฐวีธาตุมนตรี มาสำแดงให้เห็นสีหม่นเป็นพรรณดั่งสายละลอก ปุมเปลือกออกไปให้นางเห็นประการหนึ่ง จึง พลธาดุ^๘ มาสำแดงดั่งพระจันทร์กลิ้งออกไปให้นางเห็นประการหนึ่ง

ถ้านางเห็นธาตุมนตรี นางกาลสำแดงกายนี้ประการใดประการหนึ่งนางก็จะรักใคร่เขาจะเดือนนางให้ไปหาใน ๓ วันแล ฯ

(อ)นี้ท่านใช้นางกาลมาเอาไฟในที่อยู่ตามฝาหน้าต่างให้เห็น ถ้าไฟดับมีด^๙แล้วนางจะไปหาท่านในวันนั้นแล ฯ

อนึ่งท่านไปเป็นรูปสัตว์ ๔ ประการ เป็นงู เป็นเสือ เป็นหมี เป็นคนถือดาบไล่ฆ่าฟันให้นางเห็น

(อ)นี้ท่านจึงเอาผ้าแดงหมแดงทรงอาภรณ์พรรณแดงไปเรียกนางแล้วก็กลับกลายเป็นรูปนารี ครั้นได้เห็นได้ฟัง ดั่งนั้นก็ละที่อยู่ไปสู่อ่านใน ๓ เดือนแล ฯ

เดือน ๑ เดือน ๒ เงามจะเป็นต่อตะวัน พระอาทิตย์อยู่นาค บ่หอนคำ ลูกกานอนจะออกรัง ถ้าลูกประกอบด้วย (คนตม) เมื่อใดๆ เดือนก็จะลงไปจากสถานนั้น ถ้าเห็นกระต่ายในวงพระจันทร์ ปูนพิกลชายเบี้ยวเสียไล่ถ้าสิ้นแสงสุริยา แล้วก็จะไปหากำหนด ๕ วัน^{๑๐}

(อ)นี้เคยทรงสุคนธรส ถ้าละกลิ่นเสียเมื่อใด นางก็จะแปรใจไปท่านกำหนด ๒ ยาม ๒ เดือน พระอุทัยไขแสงนาง เคยชมประทีปทั้ง ๔ ถ้ามิเห็นสิบ ๕ วันเมื่อใด นางก็จะแปรใจไปหาท่าน

(อ)นี้นางเคยดูระบำ ถ้าแลหม่นหมองสิ้นศรี พองมีดมหาผู้พยาบาล มิได้นางก็จะแปรใจไปหาท่านกำหนด ๒ ยาม ๒ เดือน

(อ)นี้นางเคยฟังสำเนียงร่ำพล ถ้ามิได้ยินเสียงอ้ออิงครันร่ำพลแล้ว นางก็จะสิ้นอาลัย แปรใจไปหาท่านกำหนดสิบ ๕ วัน

^๗ ผักปลัง ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ใบอวบน้ำ เถาและใบสีเขียวอ่อนหรือแดง มียางเป็นเมือก ผลสุกสีม่วงดำ ยอดและดอกอ่อนกินได้และใช้ทำยาได้.

^๘ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ว่า “อากาศธาดุ”.

^๙ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ว่า “ถ้าเห็นไฟแล้ว”.

^{๑๐} ไม่พบข้อความนี้ในฉบับหอสมุดแห่งชาติ.

(อ) นิ่งนางกรบออกจากใบยอดไม้ครั้งขึ้นน้ำทรงนางแตก อยู่กำหนดปี ๑ หม้อน้ำอันเขียวน้ำร้อนแลเย็นเมื่อไร ครั้งน้ำน้อยไปกำหนดปี ๑

(อ) นิ่งไม้พืงอกขึ้นร่มต้นไม้ซึ่งนางอยู่บนางพิงเกลียดดูผีเสื้อแลกึ่งกือเมื่อใด นางก็แปรใจไปหาท่านกำหนด ๗ ยาม แลฯ

(อ) นิ่งแล ๗ วัน เมื่อนางจะไปหาท่านนั้นบังเกิดอัศจรรย์ต่างๆ ดอกบัวของนางก็ใหญ่กว่าเก่า ดอกจกกลนี้ก็เหี่ยวหดเข้า หยากเยื่อแลดินก็ดำ หม้อข้าวที่ร้อนกลับเย็น แผลงผิ้งที่เคยเอาเกสรก็ตายสิ้น เปลือกดอกไม้อันเก่าก็เหี่ยวหด พวงดอกไม้ที่เคยหอมรสก็เหี่ยวขึ้นไป ธงไชยอันประดับด้วยพรวนทองที่ไพเราะก็แข็งกระด้าง เกาทัณฑ์ของนางที่โก่งก็กลดลง ม่านนั้นไว้บังที่นางเสวยก็ขึ้นร่วง พิงอันรู้อสุภะก็หดเข้าดูหงษ์ทรายทองแตก สุขุขเคยเลียข้าวตกกินทุกวัน ครั้นคาบเนื้อก้อนใหญ่แล่นหนีไปจากสถานทีนั้นเห็นคนก็วิ่งไปด้วยกำลังรวดเร็ว ทองหลอมลงน้ำ น้ำก็มาเย็น ไปหม้อหุงตั้งไฟไว้ก็ดับมรณารอน ทั้งผิ้งในโพรงไม้ก็บินหนีสิ้นมิได้อันสำเนียงวีแวว สุกรกรายอดปราสาทอันช่วงโชติก็อับแสง ใบตาลก็เหี่ยวแห้งตั้งต้องแดด ประทีปในปราสาทก็ดับสิ้น แล้วนางก็จะเข้านิทรา บัดเดียวหนึ่งจึงจะออกจากวิมานไม่ไปหาท่านโดยกำหนดมาแต่หลังนั้นแล้ว

เมื่อนางจะออกจากวิมานไม่นานนางแลไปเบื้องต่ำเห็นไฟ แลไปเบื้องบนเห็นดาวฉัตรตรง แลไปเบื้องซ้ายเห็นป่า แลไปเบื้องขวาก็มี(คัมภีร์) แลไปเห็นก้อนเนื้อเมื่อนางออกจากไม้นั้น เท้าหนึ่งเหยียบชาติบุษย์ เท้าหนึ่งเข้าอยู่ในโพรงไม้ พระยามัจจุราชมาทันทีรับนางออกจากไม้นั้น นางก็(หนี)ทำวามัจจุราชมุขอยู่ในเกษรดอกชาติบุษย์นั้นแล้ว นางมีใจจะใคร่พันพญา มัจจุราชมุขเห็นมาโดยบนพระอากาศพบเทพยดาตนหนึ่ง ก็ทรงพระนามกรชื่อ เทพยุดา^{๑๑} เหาะมาพบนางที่กลางหน^{๑๒}

นางจึงถามว่า ท่านจะไปแห่งใด

เทพคนนั้นจึงบอกว่า เราจะไปเมืองมหานคร

นางจึงถามว่า เมื่อนั้นเป็นเมืองแห่งพระยายมราชแลฤ

เทพยุดาจึงบอกว่าจะได้เป็นเมืองออกแก่พระยามัจจุราชมุขมิได้ พระยามัจจุราชมุขจะรู้แห่งไกลไกลไปมากก็ยาก

นางจึงว่าจึงว่า เราจะใคร่พันมือแห่งพระยามัจจุราชมุขท่านจงพาเราไปด้วยเถิด

เทพเจ้าจึงบอกว่า เราไปด้วยขานนั้นมิได้ เมื่อใดพบต้นมะเดื่อได้แก้วดอกเมื่อใด ท่านจึงจะไปได้

แล้วนางจึงถามว่าต้นมะเดื่อนั้นอยู่แห่งใด ท่านจึงบอกให้แจ้งในกาลบัดนั้นเถิด

เทพยุดาจึงบอกว่าดอกเดื่อนั้นชมพู่ทวีป ยอดมะเดื่อนั้นอยู่ออคินิด(ออคินิด) มหาพรมกิ่งมะเดื่อนั้นสาขาไปทั่วสากลจักรวาล ดอกมะเดื่อหอมไปได้แสนจักรวาล มีนกอินทรีอยู่ ๕ ตัว ถ้านางรบกับนกอินทรีชนะแล้ว จึงจะได้แก้วในต้นมะเดื่อ นางจึงจะไปเมืองมหานครนิรพาน ถ้านางพบต้นมะเดื่อ รบนกอินทรีมิชนะนางจะไปมิได้เลย

จบปริศนาธรรมมรณญาณสูตร แลวิเศษขานว่าดังนี้

นางจิตตกุมารีที่อยู่ในครรภ์พระมารดา เดิมเป็นแต่ก่อนโลหิต ครั้นแก่ขึ้นก็แต่งเป็นปัญจสาขา คือศีระแลเป็นมือเป็นเท้า

อันนางจิตตกุมารีเอาสุบเดือนไฟหุงข้าวเลี้ยงพล คือเราท่านทั้งหลายเมื่อยังหนุ่มพร้อมด้วยปฐวี เตโช วาโย อาโปธาตุ ครั้นบริโภคอาหารอันใดเข้าไปถึงนาภีแล้ว เตโชธาตุก็เผาผลาญให้ละเอียดจงจำเริญ ปัญจอินทรี สีสัน มังสัง โลหิต บริบูรณ์ โรคเบาบาง ตัวพยาธิที่มีได้เกิดเหมือนหนึ่งเอาสุบมาเดือนไฟหุงข้าวเลี้ยงพระเบญจประสาทนั้นคือ โสตประสาท จักขุประสาท ขานประสาท ชิวหาประสาท กายประสาท มีประตู่ทั้ง ๒ นั้นคือทางอุจจาระ ปัสสาวะ

ช่องกลั่นนั้นคือ หนังกา แลขนตา เมื่อปกติก็กลับสุมกันผงแผ้วเกล้าสุไว้

^{๑๑} ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ชื่อ มนุษย์.

^{๑๒} กลางหน - กลางอากาศ.

ธงไชยที่ประดับ)พรวนทองนั้นคือ หูทั้ง ๒ ต่างบุคคลทั้งหลายเมื่อมิได้มรรคผลผลก็ย่อมอยู่ในเนื้อมือพญามัจจุราช ครั้นอายุล่วงได้ชื่อ นางชรา มาพยาบาลตักเตือนให้ไปหาพระยามัจจุราช ครั้นหนึ่งครั้นพยาธิเสวยทุกขเวทนาตราบ ไตก็ได้ชื่อว่า นางพยาธิโรคา เอาปลวกมาปล่อยในไม้รังแล้วเตือนให้ไปสู่มัจจุราชมาสำแดงกัฏฐิคือ ชีวงคต นั้นว่าพระยามัจจุราชใช้อำมาตย์ แลนางกาลมาสำแดงให้เห็นกัฏฐิคือ พญามัจจุราชมาสำแดงกัฏฐิ ประการอันนี้เป็นปริศนาธรรมอันวิเศษ เหตุด้วยบุคคลทั้งหลายจะถึงแก่ชีวงคต อนึ่ง จึงปรากฏบังเกิดมหัศจรรย์ให้ประจักษ์แก่บุคคลทั้งหลายนั้นแล ฯ๑๗

ลักษณะบุคคลนั้น ลางคนอยู่ดี ๆ เป็นไข้กัฏฐิ เห็นพรรณชาวมกกลิ่งออกไปคือ เตโชธาตุขาด ๓ วันจะตายแล ลางคนอยู่ดี ๆ ก็ไข้กัฏฐิเห็นเขี้ยวกลมกลิ่งดังลูกผัก(ปลั่ง) ยาวดังลูกมะม่วง กลิ่งออกไปคือ อาโปธาตุขาดแล้วกำหนด ๕ วันจะตาย

ลางคนอยู่ดีเป็นไข้กัฏฐิ เห็นหม่นเป็น ๓ หม่น แลพรรณดังสายละลอกปุมเปลือกกลิ่งออกไปคือ ปฐวีธาตุขาด กำหนด ๑๕ วันตายแล

ลางคนอยู่ดี ไข้กัฏฐิ เห็นดังพระจันทร์กลิ่งออกไป พลธาตุขาดแล้วจะมรณภาพ กำหนดใน ๓ วันจะตายแล ลางคนอยู่ดี ไข้กัฏฐิ เห็นหญิงเอาไฟออกตามหน้าต่างคือไฟธาตุขาดแล้วดับสูญแล้วจะตายในวันนั้นแล ลางคนอยู่ดี ไข้กัฏฐิ เห็น(รูปสัตว์)ทะเลหลัง(คา)ลงมา ครั้นถามหญิงมีพูด คือนางกาลผู้ นั้นจะตายในยามนั้นแล ลางคนอยู่ดี ไข้กัฏฐิ เห็นเป็นรูปงู เสือ หมี แลคนถือดาบไล่ฆ่าฟันประการ ๑ เห็นนุ่งผ้าแดง ห่มแดง ทรงพระ(อา)ภรณ์แดงมาเรียกแล้วก็กลายเป็นนารีประการ ๑ ดังนี้คือ พระยามัจจุราชหากสำแดงให้เห็นผู้ นั้นจะถึงซึ่งชีวงคตโดยกำหนดแล ๒ เดือน ๓ เดือน

บุคคลผู้ใดเห็นเงาตนแปรต่อตะวันเห็นพระอาทิตย์ ภายนำมุตตนดำ ๒ เดือน ๑ ก็ตายเหมือนลูกกาประกอบด้วย ขนดำแล้วละรังเสียนั้น
บุคคลผู้ใดเห็นกระต่ายในวงพระจันทร์ยาวเสี้ยวเสี้ยวใสคือคูหวนนั้นเห็นรูปคนยาวเปี้ยวเสี้ยวไปไม่เป็นปกติ กำหนดได้ ๕ วันก็จะตายแล ฯ^{๑๗}

นางเคยทรงสุคนธารส ละกลิ่นเสียนั้นคือ ตมุก^{๑๘}มิได้รู้จักกลิ่นเหม็นหอมคือ ฆานประสาทดับสูญแล้วกำหนดยาม ๑ หนึ่งจะตายแล้ว

นางเคยดูระบำมิได้เห็นนั้นคือ ผู้ใดจักขุมืดมัวที่เคยก็มิได้ปรากฏคือ จักขุประสาทขาดแล้ว มรณภาพกำหนด ๒ เดือนครั้ง ๑

อันว่านางเคยชมประสาททั้งสิ้นนั้นคือ ผู้ใดดูเวณมิได้ เห็นหู ตมุก ปากนั้นคือเป็นผีกำหนดจะตายใน ๕ วัน ๑๕ วัน ๘ วัน

อันว่านางเคยฟังดนตรีแล้วละเสียนั้น คือผู้ใดเอามือจกหูฟังทั้งสองข้าง มิได้ยินสำเนียงอ้ออิงคือ โสตประสาทขาดแล้วกำหนด ๒ เดือนจะตาย

นางเคยเสวยของอันมีรสแล้วละรสเสียนั้น คือผู้ใดมิได้รู้จักรสจืด เค็ม เปรี้ยว หวานคือชื่อ (ชีว)หาประสาทขาดแล้ว กำหนดตายใน ๑๕ วัน

อันว่าน้ำตกในยอดไม้ เปลือกไม้ นั้นซึ่งว่า ชันน้ำแตก อันว่าบุคคลทั้งหลายอยู่ดี ๆ มิได้ทำงานการก็บังเกิดเสโทก ทั่วสรรพางค์กายคือ อาโปธาตุ แตกกระจายกำหนดอยู่ปี ๑ แล

^{๑๗} ไม่พบข้อความนี้ในฉบับหอสมุดแห่งชาติ.

^{๑๘} จมูก.

อันหม้อต้มน้ำของนางมากระบร้อนเย็นนั้นคือ ผู้ใตใจมากแลใจน้อย ชี้มิกโกรธ ถ้าผู้ใจน้อยแลใจมากผู้นั้นจะตายในปีนั้นแล

นางเห็นไม้พืงเกลียดดังผีเสื้อแลกิ่งกื่อนั้นคือ ผู้ใ(เห็น)ทารกน้อยๆ พืงเกลียดซังคือปีศาจ หากสำแดงให้เห็น ผู้นั้นจะตายกำหนดใน ๓ ยามนั้นแล ฯ

(อนึ่งบุคคลทั้งหลายนั้น เมื่อยังอีก ๗ วันจะตาย ดอกบัวของ(นาง)นั้นก็ใหญ่ขึ้นกว่าเก่า ดอกจงกลนี้ก็หดเข้านั้นคือ ถ้าหญิงก็โยนเปิดเผยยิ่งกว่าเก่า ถ้าชายคุดหะฐาน^{๑๕} ก็เฟ็ด^{๑๖}เข้า

อันคือแลหยากเยื่อ ฤอุจจาระ ปัสสาวะซึ่งถ่ายออกมานั้นก็ดำ
แมลงผึ้งที่เคยเอารสเกสรก็ตายสิ้นแลนั้นคือ ตมูก
เมื่อจะตายเฟ็ดเขาเชือกเถาววัลย์ที่เหี่ยวแห้งคือ เมื่อจะตายเอ็นแลหลังก็เหี่ยวหดเข้า หนังกาก็แข็งลึบลงบมิได้ค้าง
อยู่

เกาท์ณฑลตลงคือ คิ้วทั้ง ๒ แล
ที่ไสวก็เฟ็ดขึ้นนั้นคือ ริมสีปาก เมื่อจะตายก็เฟ็ดขึ้น รวงผึ้งอันลดหดเข้านั้นคือ ลิ้น
เมื่อคนจะตายก็เฟ็ดขึ้น ก็หดเข้าเจรจามีได้แล
สุนัขเคยเลียข้าวตกทุกวัน ครั้นคาบได้เนื้อก้อนใหญ่ก็เล่นหนี^{๑๗}คือ บุคคลผู้ใช้หนักนัก กินอาหารมิได้ ถ้ากิน
อาหารมิได้มากผิดกว่าทุกมีก็จะตาย

เมื่อนั้นเห็นคนแล่นมิได้เร็วพอนคือ คนเมื่อจะตายหอบขย้อนหายใจหอบร้อน
อันว่าทองหลอมเทลงน้ำ น้ำทองกลับเย็นนั้นคือ คนเมื่อจะตายยอมให้ร้อนทรมนทรมายระทระทวยไป
ธงไชยประดับด้วยพรวนทองแขวนไว้หน้าปราสาทก็แข็งกระด้างนั้นคือหูทั้ง ๒ ข้างนั้น เมื่อจะตายก็จะแข็งกระด้าง
ทั้ง ๒ ข้าง

แก้วสุริการยอดปราสาทก็กลับขาวเสีย คือจักษุคนจะตายก็กลับขาวเป็นน้ำขำมิได้รู้จักษุร้อนแลเย็น
อันว่าใบตาลเหี่ยวดังต้องแดดนั้นคือ คนเมื่อจะตายปลายมือปลายเท้าซึกกระเบ็ดเหี่ยวเข้า
ครั้นธาตุทั้งสี่แลเบญจประสาทแล้วเมื่อใดก็จะเข้านิวาสนเมื่อนั้น มานิมิตฝันจึงบังเกิดนิมิต ๕ ประการคือ เห็นไฟจะ
ไปสู่ทุกขเวทนาในนรก ถ้าเห็นเลือดนอง^{๑๘}จะเป็นเปรต ถ้าป่าจะเป็นสัตว์เดียดรณ ถ้าเห็นก้อนเนื้อจะเป็นมนุษย์ ถ้าเห็นดาว
เดือนฉัตรธงจะไปสู่สวรรค์เทวโลกนั้นแล ฯ

ปะถมปรโมนาโคทุติยั อรุอถถิตัง ตะติยั หัพพะ สัตตะวัตสัง จัตถัง จักคะนาสิตตังปันจะมาภาละ จักขุระจะฉัตถะหัทฐิ
ปะ ทศนาสัตะเมถังสะโยยามังอถถะมัตตบปะวะชะนังณะวะมาสาสะติยะมัง ทักมิงอถถังชีวทกา ฯ

ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

ปถมปรโมนาโค ทุติยัอรุอถถิตัง ตะติยัหัพพะวัตตัง จัตถังจักคะนาสิตตังปันจะมาภาละ จักขุระจะฉัตถะหัทฐิ

^{๑๕} อวัยวะเพศชาย.

^{๑๖} แฝบ, หด, สั้น.

^{๑๗} วิ่งหนี.

^{๑๘} ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เป็น “มีด”.

สดตเปกัสาโยยามั อฏฐุมทปวัตตณั นวมาสาสตียามั ทสสม่อทท ชิวหกา

ปะถะมังปะระโมนาโค บทประณมนั้ว่าพญานาคมิได้ยกพังพานเมื่อใด ผู้นั้อยู่ ๑๑ ปี จะมรณะ
 ทูตียังอูรูหัตถ์ตั้ง เป็นคัรบ ๒ นั้ ถ้าผู้ใดกระตูกขาเป็องขาพิการเจ็บปวัต ๑๐ ปีกับ ๗ วัน ผู้นั้จะตายในอฎฐรา
 คือการแล

ตะตียังหัตถะสัตตะวัตสัง คัรบ ๓ นั้ว่า ถ้าผู้ใดกระตูกแขนขาพิการเจ็บปวัต ผู้นั้อยู่ ๗ ปีจะตายแล ฯ
 จัตถังจักขุนาสีกัง คัรบนั้ว่าถ้าผู้ใดตูปลายจุมกตนมิได้เห็นอยู่ ๔ วันจะตาย เมื่อเพลาเข้าแล ฯ
 ปันจะมาภาสะขุนจะ คัรบ ๕ วัน ถ้าผู้ใดมิได้เห็นไฟในน้อยตา ๓ ยามจะตายแล ฯ
 ฉัตถ์ถึปะทศนาคัรบ ๖ นั้ ถ้าผู้ใดตุงแข็งนขาไม้มังตุงเท้าข้าง ผู้นั้จะตายไม้มัดชะตีการนั้แล ฯ
 สัตะเมกัังสะโยยามัง คัรบ ๗ นั้ ถ้าผู้ใดนอนแลระสั้บระส่ายนร่ายนั้กหนา ผู้นั้อยู่วันเดียวจะตายแล
 อัถะมังพะปะวัตตะนัง คัรบ ๘ นั้ ถ้าผู้ใดใช้แล.....

เนื้อหาในเอกสารจบเพียงเท่านี้

